

रोल्पा जिल्लाका उपन्यासकार र तिनका औपन्यासिक
कृतिहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली
केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

श्याम बहादुर बुढा मगर

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

प्रस्तुत 'रोल्पा जिल्लाका उपन्यासकार र तिनका औपन्यासिक कृतिको अध्ययन' नामक शोधपत्र श्याम बहादुर बुढा मगरले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको छ । मेहनतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६८/८/२२

शोध निर्देशक

.....

ईश्वरीप्रसाद गैरे

उप-प्रध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि. वि., कीर्तिपुर

काठमाडौं

शोधपत्र मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति पत्र

श्री श्याम बहादुर बुढा मगरले नेपाली स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको 'रोल्पा जिल्लाका उपन्यासकार र तिनका औपन्यासिक कृतिको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निम्ति स्वीकृत गर्दछौं ।

.....
उ.प्रा. शेषनाथ पौडेल
बाह्य परीक्षक

.....
उ. प्रा. ईश्वरीप्रसाद गैरे
शोधनिर्देशक

.....
प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
अध्यक्ष

नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०६९/८/२८

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मेरा आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक ईश्वरी प्रसाद गैरेज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारिएको हो । व्यस्तताका बावजूद पनि आफ्नो अमूल्य सल्लाह, सुभाषण दिई शोधपत्र तयार पार्नमा गुरुले सहयोग गर्नु भएको छ । उहाँको समुचित मार्गनिर्देशनबाट शोधपत्रले एउटा आकार पाएको छ, यसका लागि गुरुप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा सहयोग गर्ने राप्ती साहित्य परिषद्का अध्यक्ष पुरुषोत्तम खनाल, उपाध्यक्ष टिकाराम उदासी, डी. वी. टुहुरोका साथै दामु मर्सिफुल, सूर्य न्यौपाने, तिलबहादुर घर्ती, नन्दबहादुर घर्ती, हिराबहादुर घर्तीप्रति कृतज्ञ छु । त्यस्तै शोधप्रयोजनका लागि आवश्यक व्यक्तिगत विवरण उपलब्ध गराइदिने सबै उपन्यासकारहरुप्रति अत्यन्तै आभारी छु । यसका साथै टिङ्कन र मुद्रणमा सहयोग गर्ने सुमन अधिकारी र नवीन थामामगरलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

विशेषगरी मलाई जन्म दिएर हुर्काइ बढाइ पढाइको सवालमा सधैं साथ, सहयोग, हौसला र प्रेरणा दिने मेरा पूजनीय बुबा कुलबहादुर बुढा र ममतामयी आमा कमला बुढाप्रति श्रद्धासुमन अर्पण गर्दछु, अनि हर मोडमा सुख, दुख, खुसी र हाँसो साट्टै संघर्षमयी जीवनका पलपलमा साथ दिने मेरी जीवनसंगिनी मिसाना घर्ती मगरप्रति म सदैव ऋणी छु ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

२०६९/८/२३

शैक्षिक सत्र २०६६-६८

श्याम बहादुर बुढा मगर

रोल नं. १९९

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष

नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रि. वि.

कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

	पृष्ठ संख्या
पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	१-५
१.१. विषयपरिचय	१
१.२. शोधसमस्या	२
१.३. शोधको उद्देश्य	२
१.४. पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५. शोधकार्यको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	४
१.६. शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.७. शोधविधि	४
१.८. शोधपत्रको रूपरेखा	५
दोस्रो परिच्छेद : रोल्पा जिल्लाको सङ्क्षिप्त परिचय	६-२०
२.१. नामकरण	६
२.२. ऐतिहासिक परिचय	६
२.३. भौगोलिक र प्राकृतिक परिचय	८
२.३.१. भौगोलिक परिचय	८
२.३.२. हावापानी	८
२.३.३. नदी, नाला र झरना	९
२.३.४. जनावर तथा चराचुरुङ्गीहरू	९
२.३.५. खानी तथा खनिजपदार्थ	१०
२.४. सामाजिक तथा सांस्कृतिक परिचय	१०
२.४.१. जनसंख्या	१०
२.४.२. जातजाति	११
२.४.३. धर्म तथा संस्कृति	१४
२.४.४. भाषा	१५
२.४.५. मठमन्दिर तथा धार्मिक स्थलहरू	१७
२.५. आर्थिक अवस्था	१७

२.६. शैक्षिक अवस्था	१८
तेस्रो परिच्छेद : रोल्पा जिल्लाको लोकसाहित्यिक पृष्ठभूमि, परम्परा र विकास	२१-६०
३.१. रोल्पा जिल्लाको लोकसाहित्यको परिचय	२१
३.१.१. लोकगीत	२२
३.१.२. लोककथा	२६
३.१.३. लोकगाथा	२७
३.१.४. लोकनाटक	२८
३.१.५. लाकोत्ती	३०
३.२. रोल्पा जिल्लाको लिखित साहित्यको इतिहास	३४
३.२.१. रोल्पा जिल्लाका कवि र कविताकृतिहरू	३६
३.२.२. रोल्पा जिल्लाका गजलकार र गजलकृतिहरू	४९
३.२.३. रोल्पा जिल्लाका कथा र कथाकार	४१
३.२.४. रोल्पा जिल्लाका उपन्यासकार र उपन्यासकृतिहरू	४२
३.२.५. रोल्पा जिल्लाका लेखक साहित्यकार र तिनीहरूका अन्य रचनाकृतिहरू	४२
३.३. रोल्पाली साहित्यको विकासमा विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूको योगदान	४५
३.३.१. सुनछहरी	४५
३.३.२. हटारु	४६
३.३.३. संगालो	४६
३.३.४. जलजला	४६
३.३.५. जलजला	४६
३.३.६. महिलागर्जन	४७
३.३.७. स्मारिका	४७
३.३.८. जन्जीरले बाधिएका हातहरू	४७
३.३.९. साङ्	४८
३.३.१०. जलजलाका गीतहरू	४८
३.३.११. रोल्पाबिम्ब	४८
३.३.१२. लालित्य	४९

३.३.१३. कोपिला	४९
३.३.१४. जनज्वाला	४९
३.३.१५. दियालो	५०
३.३.१६. नवगोधूली	५०
३.३.१७. बगैचा	५०
३.३.१८. छहारी	५१
३.३.१९. निहारिका	५१
३.३.२०. टिड्डीविएसएस	५१
३.३.२१. दीपजलन	५२
३.३.२२. जनकम्युन	५२
३.३.२३. बालदर्पण	५२
३.३.२४. दर्पण	५२
३.३.२५. हाम्रो रोल्पा	५२
३.३.२६. रोल्पा परिवेश	५३
३.३.२७. शीतविन्दु	५३
३.३.२८. रोल्पा आवाज	५३
३.३.२९. रोल्पा समाचार साप्ताहिक	५३
३.३.३०. जलजला पोष्ट	५४
३.३.३१. जुनकिरी साप्ताहिक	५४
३.३.३२. एफ. एम. रेहियोहरु	५४
३.४. रोल्पाली साहित्यको विकासमा विभिन्न संघ संस्थाहरुको योगदान	५५
३.४.१. जलजला पुस्तकालय	५६
३.४.२. रोल्पा विकास समाज	५७
३.४.३. ललित साहित्य परिषद्	५७
३.४.४. अखिल नेपाल लेखक संघ, जिल्ला शाखा रोल्पा	५८
३.४.५. प्रगतिशील लेखकसंघ, जिल्ला शाखा रोल्पा	५८
३.४.६. राप्ती साहित्य परिषद्, जिल्ला शाखा रोल्पा	५८

३.४.७. नेपाली लेखक संघ, जिल्ला शाखा, रोल्पा	५८
३.४.८. मध्यपश्चिमाञ्चल गजल प्रतिष्ठान, जिल्ला शाखा रोल्पा	५९
३.४.९. जलजला साहित्य परिषद्, सुलिचौर रोल्पा	५९
३.४.१०. दियो प्रकाशन समूह	५९
चौथो परिच्छेद : रोल्पा जिल्लाका उपन्यासकारहरुको जीवनीसाग उपन्यासको	
अन्तरसम्बन्ध	६१-७८
४.१. उपन्यासकारहरुको जीवनी, उपन्यासकृति र अन्तरसम्बन्ध	६१
४.१.१. खेमराज शर्माको परिचय	६१
४.१.२. दोमाई उपन्यास	६२
४.१.३. उपन्यासकार खेमराज शर्मा र दोमाई उपन्यासबीच अन्तरसम्बन्ध	६३
४.१.४. छोरी उपन्यास	६४
४.१.५. उपन्यासकार खेमराज शर्मा र छोरी उपन्यासबीच अन्तरसम्बन्ध	६५
४.२.१. उदय जी. एम. को परिचय	६६
४.२.२. कालो टीका उपन्यास	६८
४.२.३. उपन्यासकार उदय जी. एम. र कालो टीका उपन्यासबीच अन्तरसम्बन्ध	६८
४.३.१. बलबहादुर घर्तीको परिचय	६९
४.३.२. हिउँदको पहिलो दिन उपन्यास	७१
४.३.३. उपन्यासकार बलबहादुर घर्ती र हिउँदको पहिलो दिन उपन्यासबीच	
अन्तरसम्बन्ध	७१
४.४.१. शोभाराम ओलीका परिचय	७३
४.४.२. अर्धुरो जीवन उपन्यास	७३
४.४.३. उपन्यासकार शोभाराम ओली र अर्धुरोजीवन उपन्यासबीच अन्तरसम्बन्ध	७४
४.५.१. बालकृष्ण सुवेदीको परिचय	७६
४.५.२. महापुरुष उपन्यास	७७
४.५.३. उपन्यासकार बालकृष्ण सुवेदी र महापुरुष उपन्यासबीच अन्तरसम्बन्ध	७८
पाचौं परिच्छेद : रोल्पा जिल्लाका उपन्यासहरुको अध्ययन	७९-११३
५.१ उपन्यास अध्ययनका आधारहरू	९७

५.१.१. खेमराज शर्माको दोमाई	८०
५.१.२. खेमराज शर्माको छोरी	८५
५.१.३. उदय जी. एम. को कालो टिका	९१
५.१.४. बालकृष्ण सुवेदीको महापुरुष	९५
५.१.५. बलबहादुर घर्तीको हिउँदको पहिलो दिन उपन्यास	१००
५.१.६. शोभाराम ओलीको अर्धुरो जीवन उपन्यास	१०५
५.२. नेपाली उपन्यास परम्परामा रोल्पा जिल्लाको योगदान	११०
५.३. निष्कर्ष	११२
छैटौँ परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष	११४-११८
सन्दर्भग्रन्थसूची	११९-१२१
परिशिष्ट	